Inspiraationa huominen.

LAUSUNTO 13.4.2021

Eduskunnan Ympäristövaliokunta
ymv@eduskunta.fi

Aihe: Ympäristövaliokunta keskiviikko 14.04.2021 klo 09.30 / HE 40/2021 vp / Asiantuntijapyyntö

RL-Palvelut Oy kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto ja päästä kuultavaksi hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi jätelain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 40/2021 jätelain ja eräiden muiden lakien muuttamiseksi, kuljetusjärjestelmä

Kuljetusten kaksoisjärjestelmä on säilytettävä kaikkien jätteiden (sekajäte, pakkausjätteet, biojätteet, lietteet) kuljetuksissa.

- ✓ Erilliskerättävien jätteiden siirtäminen kunnan vastuulle heikentää pk-yritysten toimintaedellytyksiä ja sitä kautta alueiden elinvoimaa, työllisyyttä, palveluiden saatavuutta ja aluetaloutta.
- ✓ Jos kuljetusjärjestelmämuutos kaikesta huolimatta toteutettaisiin, siirtymäaikojen tulee olla 5–10 vuotta.

Jätelain muutos vaikuttaa jokaiseen kuntaan ja kuntalaiseen

Kyse ei ole pienestä muutoksesta. Nykyisin 1,8 miljoonaa suomalaista ja 41 % kunnista on kiinteistön haltijan järjestämässä jätteenkuljetuksessa. Osissa kuntia toimii rinnakkain sekä kunnallinen että kiinteistön haltijan järjestelmä jätteenkuljetus. Kiinteistön haltijan järjestämään jätteenkuljetukseen on oltu pääosin tyytyväisiä.

Valta maakunnissa toimivien jäteyritysten tulevaisuudesta siirtyisi useilla alueilla kunnallisille jäteyhtiöille. Kuntayhtiöt toimivat osakeyhtiölain mukaisesti, kilpailevat useissa tapauksissa yksityisten jäteyritysten kanssa yritysjätteistä ja kilpailutusten kautta päättävät, mitkä yritykset saavat toimia asumisessa syntyvän jätteen kuljetusmarkkinoilla.

Yrittäjät ovat kehittäneet jätteen keräystä, investoineet uusiin järjestelmiin ja kuulleet asiakkaidensa tahtoa, koska asukas on voinut pettyessään vaihtaa toisen yrityksen asiakkaaksi. Kuntalaisille keskeistä ovat palvelun saatavuus, laatu ja hintataso, ympäristövaikutukset ja liikenneturvallisuus. Kuntalaiskyselyssä (Kuntalaistutkimus 2020) arvioitiin palveluiden hoitoa sekä niiden saavutettavuutta. Kyselyn perusteella **kuntalaiset ovat tyytyväisimpiä** kirjastopalveluihin, **jätehuoltoon, kierrätystoimintaan**, terveyskeskuksen palveluihin sekä liikuntapalveluihin. Kyselyssä ei eroteltu eri kuljetusjärjestelmien eroja.

Jatkossa kunta **kilpailuttaisi jätteen kuljettajat omilla hankintalain mukaisilla kriteereillään** ja asiakkaan valinnanvapaus poistuu. Samalla yrittäjistä tulisi kunnan renkejä, jotka eivät olisi enää palvelusuhteessa asiakkaaseen, vaan palvelusuhteessa kuntaan.

Tämä mahdollinen muutos koskee laajasti jokaista suomalaista kuntaa, kuntien asukkaita ja toimialalla **toimivia yrityksiä**, joita on Suomen Kuljetus ja Logistiikka SKAL ry:n arvioiden mukaan **yli 600, jopa 1000**.

Inspiraationa huominen.

LAUSUNTO 13.4.2021

Kierrätysastetta ei paranneta kuljetusjärjestelmämuutoksella

Tosiasiallisesti merkittävin vaikutus kierrätysasteeseen on erilliskeräysvelvoitteilla sekä laadukkailla ja asiakaskohtaisilla palveluilla.

Kierrätystavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan monipuolista jätehuoltoa, eikä keinovalikoiman rajoittaminen ole perusteltua. Asiakkaan mahdollisuudella valita ja yrityksen mahdollisuudella vaikuttaa tarjoamaansa palveluun on kehitystä ja innovaatioita ruokkiva vaikutus. RL-Palvelut Oy on määrätietoisesti tuonut kiinteistöille muovin, lasin ja biojätteen erilliskeräystä. Tälle on ollut suurta kysyntää, vaikka kunnalliset jätehuoltomääräykset eivät ole toimialueellamme keräykseen kannustaneet. Olemme myös investoineet n. 0,9 miljoonaa euroa tehokkaaseen keräykseen 3 lokeroauton hankinnalla. Erilliskeräysvelvoitteiden tiukentaminen lailla on merkittävä parannus nykytilanteeseen, mutta olisi kohtuutonta, että kuljetusjärjestelmämuutoksen vuoksi joutuisimme luopumaan hankkimistamme asiakkuuksista ja luopumaan keräysreiteistä.

Täydentävästä keräyksestä on syytä huomata, että jos pakkausjätteiden ja biojätteen osalta poistetaan mahdollisuus kiinteistönhaltijan tilaamiin kuljetuksiin, **täydentävän keräyspalvelun liiketoiminnallinen pohja katoaa.** Tällä hetkellä täydentäviä palveluita on mahdollista tarjota järkevään hintaan, koska jätteiden keräys ja kuljetus pientaloista voidaan yhdistää isojen kiinteistöjen keräyslogistiikkaan. Yksinään täydentävän keräyksen ylläpitäminen ei ole kannattavaa.

Tuhoisat yritysvaikutukset

Suomessa mediaani kunnan koko on noin 6000 asukasta, esimerkiksi Juva ja Tammela ovat sellaisia kuntia. Keskikokoinen kaupunki on noin 17 000 asukkaan kaupunki, kuten Pieksämäki. Kymmenen suurimman kaupungin joukkoon kuuluvat Helsinki, Espoo, Tampere, Turku, Vantaa, Oulu, Jyväskylä, Kuopio, Lahti ja Pori. Jätehuoltoalan yrityksen toiminnan edellytykset pelkästään elinkeinotoiminnan jätteiden parissa on mahdollista ainoastaan näissä suurimmissa kaupungeissa. **Lahtea ja Jyväskylää pienemmissä kaupungeissa elinkeinotoiminnan jäte ei riitä ylläpitämään kannattavaa yritystoimintaa**. Kalusto on erikoiskalustoa, toimiala pääomasidonnaista ja työvoimavaltaista. Ehdotetun muutoksen myötä **kunnalliset jäteyhtiöt vahvistavat asemaansa myös markkinoilla eli kilpailevat entistä voimakkaammin yritysasiakkaista yritysten kanssa**.

Tuhoisimmat vaikutukset nähdään maakuntien pienyrityskentässä – liikevaihto häviää 100 % ja yritys menetetään.

Etelä-Savossa toimii 20–30 yksityistä yritystä toimialalla. Esimerkiksi Mikkelissä RL-Palvelut Oy työllistää 20–25 henkilöä jätehuollossa, vuonna 2020 maksetut veroluontoiset maksut ovat noin 0,5 miljoonaa euroa ja ostojen kautta välillinen työllisyysvaikutus on noin 30–34 henkilötyövuotta. Valtakunnallisen tai kansainvälisen toimijan aluetaloudelliset vaikutukset jäävät pienemmiksi, koska he keskittävät ostoja valtakunnallisesti. Myös kunnallisten jäteyhtiöiden ostot paikallisesti kohdistuvat usein omaan kuntakonserniin tai In-House-asemassa oleviin kuntien omistamiin yhtiöihin.

Inspiraationa huominen.

LAUSUNTO 13.4.2021

Muutos merkitsisi sitä, että jopa tuhat yritystä ja tuhannet toimialan työpaikat olisivat vaarassa. Esitys on ristiriidassa hallituksen työllisyystavoitteiden kanssa. Yrityksiä tulee nyt koronakriisin vuoksi tukea kaikin mahdollisin tavoin, jotta laajamittaiselta konkurssiaallolta vältyttäisiin.

Kuljetusten kilpailuttaminen

Pienten ja keskisuurten yritysten toimintamahdollisuuksia turvaamaan ajatellut 36 §:n säädökset ovat lähinnä informatiivisia tai suosituksia. Ne eivät takaa pk-yritysten menestymistä kunnan kilpailutuksissa eikä takaa monimuotoista ja elinvoimaista kuljetustoimialaa. Vastaavia kirjauksia on jo voimassa olevassa hankintalaissa sekä kunnallisten jätehuoltoyhtiöiden omissa ohjeistuksissa. **Kunnan kilpailutukset ovat kuitenkin pääosin johtaneet jätekuljetusalan keskittymiseen.**

Jatkossa kunnat kilpailuttaisivat jätteen kuljettajat hankintalain mukaisilla kriteereillä. Kuntalainen ei pysty vaikuttamaan asiaan – valinnanvapaus poistuu. Hankintalaki mahdollistaa monia tapoja kilpailuttaa. Julkista hankkijaa sitoo EU:ssa hyväksytty muutosdirektiivi, jonka **tarkoituksena on edistää puhtaiden ja energiatehokkaiden ajoneuvojen osuutta julkisen sektorin hankkimissa ajoneuvoissa ja kuljetuspalveluissa. Direktiiviin soveltamisalaan kuuluvat jätteiden keräys- ja kuljetuspalvelut silloin, kun julkinen toimija kilpailuttaa ko. palvelut.** Vaatimuksia sovelletaan ainoastaan uusiin hankinta- ja palvelusopimuksiin, jotka ylittävät hankintalainsäädännön kynnysarvot.

Käytännössä toimivat alan yritykset eivät pysty tarjoamaan kuljetuksia olemassa olevalla kalustolla. Tällä hetkellä vähäpäästöisin dieselkalusto on päästöluokitukseltaan EURO 6.

Kaltaistemme yritysten tekemät investoinnit 2-lokeropakkaajiin (pystytään tyhjentämän kahta eri jätejaetta samalla kertaa) ja jätepakkaaja-autoihin jäävät hyödyttömiksi ja niiden elinkaari vajaaksi. Urakoita varten on hankittava uusia autoja.

Kaasukäyttöisiä on jo jonkin verran markkinoilla. Niiden toimitusajat vaihtelevat 1–1,5 vuoden välillä ja niiden hankintahinta on alustan osalta n. 30 % kalliimpi. Uuden sähkökuorma-auton alustan hinta on n. 450 000 euron kieppeillä. Sähkökuorma-autot soveltuvat tällä hetkellä lyhyille matkoille, eli käytännössä kaupunkien ja taajamien liikenteeseen lähinnä henkilö- ja jakelukuljetuksissa.

Hankintojen toteutuessa satoja uudehkoja dieselkäyttöisiä, vielä elinkaarensa alkupäässä olevia, jätepakkaaja-autoja jää käyttämättömäksi. Tilalle on hankittava uusia autoja. Onko tämä oikeaa elinkaariajattelua ja resurssiviisautta? **Kuorma-autot tulevat yleensä tiensä päähän noin kahdeksan vuoden ja 1,5 miljoonan kilometrin jälkeen. Siirtymäaika olisikin suhteutettava kaluston elinkaareen eli 5–10 vuoteen.**

Julkiset hankinnat tuovat haasteita pk-yrittäjille

- ✓ liikevaihtorajat
- ✓ vakuudet
- ✓ kaasukalusto/ kalustovaatimukset
- ✓ hankintojen koko (esim. 3 auton urakka tarkoittaa noin 1 miljoonan euron kalustoinvestointia)
- ✓ halvin hinta ratkaisee
- ✓ yhteistyö ja kehittäminen hankkijan ja toimittajan välillä puutteellista
- ✓ sähköiset järjestelmät

Inspiraationa huominen.

LAUSUNTO 13.4.2021

Esimerkki: Kiertokapula Oy:n alue Janakkalassa

> *Janakkalassa siirryttiin kunnan järjestämään jätteenkuljetukseen 1.11.2020 lähtien. Janakkalassa valittiin espanjalaistaustainen Urbaser Oy urakoitsijaksi, vaikka paikkakunnan Janakkalan Jätteenkuljetus teki 30.000 euroa halvemman tarjouksen. Janakkalan Jätteenkuljetus syrjäytettiin kilpailutuksesta tarjouspyynnön vastaisena, koska tarjouspyynnössä vaadittiin AA- luottoluokitusta ja Suomen Asiakastieto Oy ei anna henkilöyritykselle, jollainen Hannu Riihimäen Janakkalan Jätteenkuljetus on, erillistä luottoluokitusta. Suomen Asiakastieto Oy pystyy antamaan luotoluokitustiedot yleensä käytännössä vain osakeyhtiöille. Kaiken lisäksi Hannu Riihimäki on ollut Janakkalan suurin veronmaksaja usean vuoden ajan. Janakkalassa on ollut jätteenkuljetus nyt täysin sekaisin ja jäteastioita on jätetty tyhjäämättä. Tästä oli myös Ylen Hämeen alueuutisissa juttua. Tämä on nyt siitä hyvä (tai huono) esimerkki, että pienten ja keskisuurten yritysten mahdollisuudet kilpailla tasavertaisesti näissä jätteenkuljetuksen kilpailutuksissa on täysin mahdotonta nykyisilläkin hankintalain säädöksillä ja myös jätelakiin suunnitelluilla suositusluontoisilla lisäkirjauksilla.*

Esimerkki: Lakeuden Etappi Oy

> *Lakeuden Etapin alueella toimii kuivajätteiden kuljetuksessa valtakunnallinen Lassila & Tikanoja Oyj yhdessä kunnassa (Lapua) sekä paikallinen Korkonen Oy Seinäjoelta (Seinäjoen kehäurakka eli maaseutu-urakka). Sen sijaan espanjalaisomisteinen Urbaser Oy on vallannut alueen kaikki muut kymmenen urakkaa ja kunnanosaa itselleen.*
>
> *Paikallinen yritys Jalasjäte Oy menetti Kanta-Kurikan alueen juuri viimeisimmässä kilpailutuksessa ja sen voitti espanjalaisomisteinen Urbaser Oy 1.1.2021 lähtien. Jalasjäte Oy hävisi vain 3384 euron erolla vuodessa Urbaser Oy:lle. Jalasjärvi-Peräseinäjoen urakan sai espanjalaisomisteinen Urbaser Oy vain 178 euron erolla vuodessa seuraavaan tarjoajaan Korkonen Oy.*

Inspiraationa huominen.

LAUSUNTO 13.4.2021

Jos pk-yritysten ääntä ei kuulla, tulee vähintäänkin varmistaa riittävät siirtymäajat

Pakkausjätteiden osalta ei esitetä lainkaan vähimmäissiirtymäaikaa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että kunta voi vaikka heti lain voimaan tultua siirtää pakkausten kiinteistökohtaisen keräyksen kunnan järjestämäksi. Suomen perustuslaki turvaa sen, ettei yhteiskunnan haltuun voida siirtää yksityistä yritystoimintaa, mikäli ehdotettu siirto ylipäänsä on mahdollista, ilman riittävän pitkää siirtymäaikaa.

Aiemman jätelakimuutoksen yhteydessä perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 58/2010 vp) kiinnittänyt huomiota perusteltujen odotusten suojaan ja riittävän pitkien siirtymäaikojen tärkeyteen. Siirtymäaikojen tulisi olla 5–10 vuotta. Pienten alueellisten ja maakunnallisten kuljetus- ja jätehuoltoyhtiöiden osalta kuljetusjärjestelmän muutos tarkoittaa koko liiketoiminnan lakkaamista ja alasajoa.

Esimerkki:

> *RL-Palvelut Oy hoitaa tuhansien kuntalaisten jätehuoltoa Mikkelissä. Kilpailutus on tehty ja yritys ei saa yhtäkään urakkaa. Asiakkaat on palveltava loppuun asti. Kunnan järjestämä kuljetus tulee voimaan päivä X. Samana päivänä X jää 15 kuljettajaa vaille työtä ja 10 autoa hyödyttömäksi. Hallittu yrityksen alas ajo on haastavaa. Kuinka pitää kuljettajat töissä loppuun asti? Mitä jos joku pitkässä työsuhteessa ollut kuljettaja ei työllisty, RL-Palveluilla on 6 kk:n palkanmaksuvelvollisuus, vaikka tuloja tai töitä ei ole.*
>
> *Kunnankilpailutuksen kautta asiakkaat siirtyvät kunnalle. Ilman henkilöstöä, kalustoa ja asiakkaita, yrityksellä ei ole arvoa. Yrityksestä on tullut arvoton, koska myytävää ei ole.*

Inspiraationa huominen.

LAUSUNTO 13.4.2021

Lopuksi: Jätelainsäädännön muutoksessa tulisi keskittyä kierrätyksen lisäämiseen eikä kuntien jätehuollon järjestämisvastuun laajentamiseen

EU:n jätesäädöspaketin keskeisinä tavoitteina on vähentää jätteen määrää ja lisätä uudelleenkäyttöä ja kierrätystä. Jätesäädöspaketin toimeenpanoon on liitetty Suomessa useita yritystoiminnan edellytyksiä heikentäviä lisäyksiä. Sellaiset jätelakiin ehdotetut muutokset, jotka eivät pohjaudu jätesäädöspakettiin, tulisikin korjata eduskuntakäsittelyssä.

- ✓ Kuljetusjärjestelmä voidaan säilyttää ennallaan, kuntien päätäntävallan alla – kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen supistamisen takana ei ole direktiivin vaatimusta eikä komission suositusta
    - lisäksi kiinteistön haltijan järjestämän jätteenkuljetuksen edellytyksiin tulisi palauttaa lausunnoilla olleeseen muotoon, jossa nyt merkittäviä tulkintaerimielisyyksiä koskevat kohdat oli poistettu
- ✓ Pakkausjätehuollon 100 %:n kustannusvastuu tuottajille ei siirtäisi tuottajien kustannuksia erilliskeräysvelvoitteen piiriin kuuluvien kuluttajien maksettavaksi kuten nykyisessä ehdotuksessa tehdään
    - kaikkien tuottajavastuujärjestelmien tulisi toimia samojen periaatteiden mukaisesti
- ✓ Kunnille kuuluvaa vastuuta laajennetaan tarpeettomasti EU-direktiivistä poiketen myös muuhun kuin kotitalouksista syntyvään yhdyskuntajätteeseen:
    - kotitalousjäte on laajennettu asumisessa syntyväksi jätteeksi
    - kotitalouksien rakennus- ja purkutoiminnassa syntyvä jäte on tietyin edellytyksin siirretty kunnan vastuulle, vaikka rakennus- ja purkujäte on rajattu pois yhdyskuntajätteen määritelmän piiristä
    - saostus- ja umpisäiliölietteiden jätehuolto on siirretty kunnan vastuulle, vaikka ne on nimenomaisesti poistettu yhdyskuntajätteen määritelmän piiristä

Kunnioittavasti

RL-Palvelut Oy
Nina Rasola
yrittäjä, toimitusjohtaja